

1. מגילה דף טו/ב

ויואמר לה המלך לאסתר המלכה מה בקשתך עד חצי המלכות ותעש חצי המלכות ולא כל המלכות ולא דבר שחוצין למלכות ומאי ניהו בנין בית המקדש יבא רש"י

ולא דבר שחוצין במלכות – בנין הבית, שהוא צאמצע של עולם, כלאמרינו בסדר יומא (נד, ז) אבן שתיה שממנה נשתת העולם:

2. ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח ב פרשה א ד"ה ותמאן המלכה ושותי

ותמאן המלכה ושותי. למה עשה לה הקב"ה כך, בשביל שלא הניחה לאחשורוש ליתן רשות לבנות בית המקדש, אמרה לו מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות, ולא הניחה לו.

3. עזרא פרק ב

(א) וְאֵלֶּה בְּנֵי הַמְּדִינָה הַעֲלִים מִשְׁבִּי הַגִּזְלָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר {נְבוּכַדְנֶצַּר} מֶלֶךְ בָּבֶל לְבָבֶל וַיְשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וַיהוָה אִישׁ לְעִירוֹ: (ב) אֲשֶׁר בָּאוּ עִם זְרָבָדֶל יְשׁוּעַ נְחֻמְיָה שְׁרָיָה רְעֵלָיָה מְרַדְכֵי בְלָשׁוּן מְסַפֵּר בְּגוֹי רְחוּם בְּעֵנָה מְסַפֵּר אֲנָשִׁי עִם יִשְׂרָאֵל.

4. מצודות דוד

(ז) אֲשֶׁר בָּאוּ – עתה בואו למקומם עם זרובבל וכו'. ישוע – הוא יהושע כ"ג. מרדכי בלשן – הוא גם אחד והוא דוד לאסתר המלכה ונקרא בלשן על שידע בצבעים לשון כן ארז"ל. מספר – הראשון הוא גם איש. מספר אנשי – זה מספר של החשובי וכן כל איש ואנשי שבמקרה:

5. עזרא פרק ד

(ד) וַיְהִי עִם הָאָרְזַךְ מְרַפִּים יְדֵי עִם יְהוּדָה וּמְבֻלָּהִים {וּמְבֻלָּהִים} אוֹתָם לְבָנוֹת: (ה) וְסִכְרִים עֲלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהַפִּיר עֲצָתָם כָּל יְמֵי כוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד מְלָכּוֹת דְרָגוּשׁ מֶלֶךְ פָּרַס: (ו) וּבְמִלְכּוֹת אֲחַשְׁוֵרוּשׁ בְּתַחֲלַת מְלָכּוֹתוֹ כְּתָבוּ שְׁטָנָה עַל יִשְׁבִּי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: (ז) וּבִימֵי אֲרַתְחַשְׁתָּא כְּתַב בְּשָׁלֶם מְתָרְדַת טְבָאֵל וּשְׂאֵר כְּנֻתוֹ {כְּנֻתוֹ} עַל אֲרַתְחַשְׁתָּא מֶלֶךְ פָּרַס וּכְתַב הַנְּשֻׁתָּן כְּתוּב אֲרַמִּית וּמְתָרְגָּם אֲרַמִּית: (ח) רְחוּם בְּעַל טָעַם וְשִׁמְשֵׁי סְפָרָא כְּתָבוּ אֲגָרָה חֻדָּה עַל יְרוּשָׁלַם לְאֲרַתְחַשְׁתָּא מֶלֶכָא כְּנַמָּא:

6. רש"י

(ח) רחום בעל טעם – רחום היה מזכיר ובעל דברים לסדר המכתב. ושמשוי ספרא – ושמשוי היה סופר הוא שמשוי בנו של המן, וכן דרך המקרא להזכיר סופר ומזכיר שניהם ביחד לפי שהם זקוקים זה לזה הא' מסדר ומזכירו והסופר כותב שנאמר (מלכים א' ז') אליהרף ואחיה בני ישאף סופרים יהושפט בן אחילוד המזכיר ובמקום אחר נאמר ויבא אליהו בן חלקיהו וגו' (מלכים ז' י"ח) ושנאף הסופר ויואח בן אסף המזכיר. כתבו אגרת – הללו שניהם רחום ושמשוי כתבו האגרת כאשר אלה אליהם מתרדת וטבאל וכולם היו מיושבים בערי שומרון. על ירושלים – על אודות בנין ב"ה אשר בירושל"י.

7. רש"י מסכת מגילה דף טז עמוד א

שמשוי – סופר המלך, שנאף ישראל היה, ומימות כורש היה, כמו שנאמר בספר עזרא (פרק ז) שכתב שטנה על בנין הבית, עד שבא כורש וביטלו, ואף בימי אחשורוש עשה כן, שנאמר (שם/עזרא פרק ז') ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה.

8. ילקוט שמעוני אסתר - פרק א - רמז תתרמא

באו לבנות בית המקדש ועמד עליהם המן הרשע הוא [ובנו] שמשוי הסופר (כלומר שמשוי בנו של המן) ומשם ירד פרוזבוטי מרדכי שיבנה בית המקדש, אמרי ישראל מרדכי הוא משבטו של בנימין שנאמר ובין כתפיו שכך, לפיכך ירד פרוזבוטי כנגדו, מרדכי ירד בשביל שיבנה בית המקדש בימיו, והמן ירד בשביל שיבטל בנין בית המקדש בימיו שכך כתיב ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה לפיכך צווחו ווי ויהי בימי אחשורוש:

9. מגילה י"א

אשר הגלה מירושלם אמר רבא שגלה מעצמו.

10. רש"י אסתר פרק ט פסוק י'

(י) עשרת בני המן – ראיתי בסדר עולם אלו עשרה שכתבו שטנה על יהודה וירושלים כמו שכתוב בספר עזרא (עזרא ז) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יבדי יהודה וירושלם, ומה היא השטנה לבטל העולים מן הגולה בימי כורש שהתחילו לבנות את הבית והלשינו עליהם הכותים והחלילום וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתנשא המן לאג שלא יעסקו אותן שצירושלים בבנין ושלחו צבא אחשורוש לשרי עבר הנהר לבטלן.

11. אבן עזרא על מגילת אסתר פרק ב פסוק ט

... וידענו כי מרדכי היה מגדולי ישראל כי הנה הוא שלישי לשרים העולים עם זרובבל וכאשר ראה כי לא נבנה הבית בא אל עולם והיה בשער המלך בארמון והיא מעלה גדולה, והנה דניאל הפקיד חביריו על מלכות בבל והוא בשער המלך ולולי שהיה מרדכי קודם מעשה אסתר ממשרתי המלך לא עזבוהו המשרתים להתהלך לפני חצר בית הנשים:

12. רש"י אסתר פרק ב' פסוק י"א

(יאל) ומה יעשה זה – זה אחד משני דליקים שניתן להם רמז ישועה דוד ומרדכי דוד שְנֵאמַר (שְמוּאֵל א' יז) גַם אֵת הָאֲרִי גַם הַדּוֹב הֵכָה עַבְדְּךָ אֲמַר לֹא צָלַ לִי דָבָר זֶה אֲלֹא לְסִמּוּךְ עָלָיו לְהִלָּחֵם עִם זֶה וְכֵן מֵרַדְכִי אֲמַר לֹא אֵרֵעַ לְלִדְקָתָהּ זֶה שֶׁתִּלְקַח לְמַשְׁכָּב עַל לֹא שְׁעֵתִידָה לְקוֹם לְהוֹשִׁיעַ לְיִשְׂרָאֵל לְפִיכֵךְ הִיא מַחֲזֵר לְדַעַת מִה יֵהָא בְּסוֹפָה:

13. מגילה דף יב/א

בהראותו את עושר כבוד מלכותו אמר רבי יוסי בר הנינא מלמד שלבש בגדי כהונה כתיב הכא יקר תפארת גדולתו וכתיב התם לכבוד ולתפארת ובמלאות הימים האלה וגו' רב ושמואל חד אמר מלך פיקח היה וחד אמר מלך טיפש היה מאן דאמר מלך פיקח היה שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא דבני מאתיה כל אימת דבעי מפייס להו ומאן דאמר טיפש היה דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא דאי מרדו ביה הנך הני הוו קיימי בהדיה שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו אמרו לו אמור אתה אמר להם מפני שהשתחוו לצלם אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקדוש ברוך הוא לא עשה עמהן אלא לפנים והיינו דכתיב כי לא ענה מלבו

רש"י

נגדי כהונה – שהיו צידו פס צגלי כהן גדול שהציון מירושלים: פיקח היה – שהקדים משתה הרחוקים יותר ממשתה בני עירו: שהשתחוו לצלם – צימו נצרכנא: וכי משוא פנים יש לדבר – איך זכו לנס הם עשו לפנים מיראה:

14. תוספות עבודה זרה דף ג/א

שלא השתחוו לצלם – אומר ר"ת לללם נצרכנא לאו עבודת כוכבים הוא אלא אנדרכי עשו לכבוד המלך ...

15. מגילה דף יב/א

וכלים מכלים שונים משונים מיבעי ליה אמר רבא יצתה בת קול ואמרה להם ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים בהם ויין מלכות רב אמר רב מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שגדול הימנו בשנים ... אין אונס אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד ואחד השקהו מיין מדינתו

רש"י

הראשונים – כלומר בלשצר וחזרתו: מיין מדינתו – יין הרגיל בו ולא ישכרהו, וכלא ישתהו אלא לפי כלונו:

16. רמב"ם יד החזקה - הלכות מגילה פרק א

(ה) שושן הבירה אע"פ שלא היתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון קוראין בחמשה עשר שבה היה הנס שנאמר (אסתר ט') ונוח בחמשה עשר בו ולמה תלו הדבר בימי יהושע כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה באותו הזמן כדי שיהיו קוראין כבני שושן ויחשבו כאילו הן כרכין המוקפין חומה אף על פי שהן עתה חרבין הואיל והיו מוקפין בימי יהושע ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה:

17. שפת אמת ספר שמות - לפורים - שנת [תרל"ד]

נראה כי נס דפורים היה הכנה לבית שני כי הי צריך להיות כח ועוז לבני ישראל. ועיי' הנס נגבה לבם ויכלו לחזור לבית המקדש. וכן אפשר שיהי לעתיד נס כזה קודם הגאולה כמ"ש חז"ל מעמיד עליהם מלך כהמן כו' שנס זה הכנה לגאולה:

18. מגילה דף טז/א

ויקח המן את הלבוש ואת הסוס אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה וסוסיה מיחד בידיה מירתת אמר להו לרבנן האי רשיעא למיקמל נפשי קא אתי זילו מקמיה די לא תכוו בגחלתו. בההיא שעתא נתעמף מרדכי וקם ליה לצלותא אתא המן ויתבי ליה קמייהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בזמן שבית המקדש קיים מאן דמנרב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה אמר להו אתא מלי קומציה קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי כברי כספא דידי אמר ליה רשע עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי אמר ליה קום לבוש הני מאני ורכוב האי סוסיא דבעי לך מלכא.

רש"י 19.

לרבנן – תלמידיו: הלכות קמיצה – לוקח צענינו של יום, ושקה עקר צניסן היה, הוא יום תנופת העומק:

20. ירושלמי מסכת ברכות דף ד/ב

אמר רבי יוסי בי רבי בון הוה אילתא דשחרא מאן דאמר כוכבתא היא טעיא זימנין דהיא מקדמא וזימנין דהיא מאחרת. מאי כדון כמין תרין דקורנין דנהור דסלקין מן מדינחא ומנהרין. דלמא רבי חייא רבא ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהרא בקעת ארבל בקריצתה וראו איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא רבא לר' שמעון בן חלפתא בי רבי כך היא גאולתן של ישראל בתחילה קימאה קימאה כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת. מאי טעמא

כי אשב בחושך ה' אור לי. כך בתחילה ומרדכי יושב בשער המלך ואחר כך ויקח המן את הלבוש ואת הסוס ואחר כך וישב מרדכי אל שער המלך ואחר כך ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ואח"כ ליהודים היתה אורה ושמחה.